

Türkiye’de Asgari Ücret Sorunlarına İlişkin Bir Değerlendirme

Bahar YOLVERMEZ¹

ORCID: 0000-0002-7688-8582

Öz: Asgari ücret, çalışanın kendisinin ve ailesinin ülkenin ekonomik ve sosyal koşulları altında yaşamını geçindirebilecek asgari düzeyde aynı zamanda insan onuruna yakışır bir ücret düzeyidir. Asgari ücretin tanımı ve uygulaması ülkelere göre farklılık göstermektedir. Günümüzde asgari ücretli çalışan sayısının artmasıyla asgari ücret giderek önem kazanan bir konu haline gelmiştir. Türkiye’de asgari ücret uygulaması birçok eksik yönüyle karşımıza çıkmakta ve yoğun eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu makalede, Türkiye’deki asgari ücret sorunları ele alınarak uygulamanın eksik yönlerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında asgari ücret uygulamasının dünyada ve Türkiye’deki kavramsal çerçevesi çizilerek asgari ücretin gelişim sürecinden bahsedilmiş, Türkiye’deki asgari ücret sistemi ve uygulaması incelenmiş daha sonra Türkiye’deki asgari ücret sorunlarının üzerinde durulmuş ve son olarak da bu sorunların çözümüne ilişkin güncel veriler analiz edilerek bazı öneriler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ücret, Asgari ücret, Türkiye, Emek

An Assessment of the Minimum Wage Problems in Turkey

Abstract: Minimum wage is a wage level for a worker himself and for his family to make a living under the country’s economical and social conditions. It is also a wage level that befits one’s honor. Minimum wage’s description and implementation shows differentiations according to countries. By the increasing level of workers with minimum wages, it has become a very important issue nowadays. Minimum wage issue in Turkey has many deficiencies and that’s why it has been criticised by everyone. In this article, it has been aimed to clarify the problems and deficiencies about minimum wage in Turkey. In this survey, minimum wage implementation in the world and in Turkey has been compared; minimum wage system and implementation has been examined and then the problems on this issue in Turkey has been emphasized. Finally solutions to this problem has been analyzed and some advices have been given.

Key Words: Wage, Minimum Wage, Turkey, Labour

¹ Sakarya Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü- Yüksek Lisans Öğrencisi.

Makale Geliş Tarihi:09.03.2020- Makale Kabul Tarihi: 13.09.2020

Giriş

Endüstri Devrimi'nin getirdiği olumsuz çalışma koşulları, düşük ücretler, emeğin değersizleşmesine neden olmuş aynı zamanda emeğin arz ve talebe göre belirlendiği dönemin liberal iktisadi anlayışına göre ücretlere yönelik hiçbir müdahalenin olmaması gerektiği savunulmuştur. Dönemin ekonomik ve sosyal olumsuzluklarına karşı işçi sınıfının eylemlerinin artmasıyla, çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik devlet, çalışanın insan onuruna yakışır biçimde bir yaşam düzeyine kavuşturulması amacıyla emek piyasalarına müdahale etmeye başlamıştır. Ücretlere yönelik ilk müdahale asgari ücret olmuştur. Asgari ücret, işçi sınıfının uzun mücadeleleri sonucunda kazanılmıştır. İlk asgari ücret yasalarıyla birlikte ilk asgari ücret uygulamaları başlamıştır.

Asgari ücret, ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişliğine göre değişiklik göstermesi nedeniyle ulusal ya da uluslararası olarak farklı şekilde tanımlanmıştır. Asgari ücret kavramı, uluslararası belgelerde önemli bir yer almıştır. Türkiye'de asgari ücret, "işçilere normal bir çalışma günü karşılığı ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücret" olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'de asgari ücret, kavramsal olarak 1936 tarihli ilk İş Kanununda yer almış olsa da uygulanmasına 1951'de geçilmiştir. Türkiye'de asgari ücret konusu, asgari ücret seviyesinde çalışan sayısının fazla olması nedeniyle büyük önem taşımaktadır.

Çalışma kapsamında asgari ücret uygulamasının dünyada ve Türkiye'deki kavramsal çerçevesi çizilerek asgari ücretin gelişim sürecinden bahsedilmiş, Türkiye'deki asgari ücret sistemi ve uygulaması incelenmiş daha sonra Türkiye'deki asgari ücret sorunlarının üzerinde durulmuş ve son olarak da bu sorunların çözümüne ilişkin bazı öneriler yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışma 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde asgari ücret kavramı ve asgari ücretin gelişimine yer verilmiş, ikinci bölümde Türkiye'de asgari ücret kavramı ve asgari ücretin gelişimine ışık tutulmuş, üçüncü bölümde Türkiye'deki asgari ücret sistemi ve uygulanması incelenmiş, dördüncü bölümde Türkiye'de asgari ücretin sorunları güncel verileri analiz edilerek ortaya konulmuştur. Söz konusu analiz sonrası ülkemizde milyonlarca insanı ilgilendiren asgari ücret sorununa yönelik öneriler yapılmıştır.

Kavramsal Çerçeve ve Asgari Ücretin Gelişimi

Ortaçağ sonrasında, 18. yy' da Sanayi Devrimi'yle birlikte üretimin yapısı değişerek, üretimin kitle üretimine dönüşmesi, toprak mülkiyeti olmayan "mülsüzleşenlerin"² fabrika sisteminde çalışmaya başlaması ücretli çalışan sayısını arttırmış, ücret

² Mülsüzleşenlerin ücret sisteminin gereken disipline sokulması, "önce zorla toprakları ellerinden alınan, evlerinden atılan ve işsiz-güçsüz serseriler haline getirilen tarımsal nüfusa, kırbaçlanarak, damgalanarak, müthiş yasalar yoluyla işkence edilerek" gerçekleştirilmiştir. Marx, Kapital I, s.703

düzeylerini düşürmüştür. Bu dönemde ücretler o kadar düşmüştür ki alınan ücret çalışanın sadece kendini geçindirebileceği düzeyde olduğundan bedensel ve fiziksel gelişimine uygun olmayacak işlerde, çocuk ve kadın işçiler de uzun mesai saatlerine maruz kalarak, hijyenik olmayan işyerlerinde düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmıştır. Endüstri ilişkileri literatüründe, ücretlerin ne derece düşük olduğunu ifade edebilmek amacıyla o dönemin ücretleri, "sefalet ücreti" ya da "ölmeyecek derecede ücret" olarak yer almaktadır (Mahiroğulları, 2011:48). Ücretlerin bu kadar düşük olmasına müdahale edilmemesi, dönemin hakim olduğu liberal iktisadi anlayışın mutlak doğru olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Doğal bir piyasa mekanizmasının her şeyi dengelediğini, ücret düzeyini de hak edildiği düzeye getireceğini, müdahalenin ise dengesizlik yaratacağına inanılmıştır. Ücretlerin arz ve emek talebine göre belirlenmesi de, ücretlerin "Tunç Kanunu" olarak ifade edilmiştir. Emegün değersizleştiği aynı zamanda sömürülüşünün doruğunun yaşandığı liberal dönemde, geniş kitlelerden oluşan çalışan kesimlerin her anlamda maruz kaldıkları olumsuzluklar, sosyal ve ekonomik anlamda önemli değişimlerin meydana gelmesine neden olmuştur. Endüstri Devrimi sonrası, 19. yüzyılın son çeyreğine kadar, işçi-işveren arasındaki anlaşmazlıkların temelini düşük ücretler oluşturmuştur. Ludist hareketle³ başlayan işçi sınıfının eylemlerinin artması, çalışma hayatında ücretlerin iyileştirilmesi konusunu gündeme getirmiştir. Verilen mücadelelerin sonucunda devlet, emek sahibinin onurlu bir yaşam düzeyine kavuşturulması fikriyle, sayısı her geçen gün artan işçi kesimini korumaya yönelik, çalışma koşullarının düzeltilmesi için birçok sosyal politika önlemi almaya başlamıştır. Ücretlere yönelik ilk müdahale asgari ücretin belirlenmesi olmuştur. Asgari ücretin belirlenmesinde etkili olan, yalnızca işçilere ücret koruması sağlamak değil, sosyal devletin başlıca amaçlarından olan adil gelir dağılımının da sağlanmasıdır (Öçal ve Karaalp-Orhan, 2018:649). Bu açıdan asgari ücret uygulamaları, 20. Yüzyılın ilk yıllarında, çeşitli ülkelerde uygulanmaya başlamış, II. Dünya Savaşı'ndan sonra neredeyse tüm dünyada çalışanların korunması amacıyla anayasa ya da yasalarda yerini almaya başlamıştır.

Asgari ücret, "işçilere normal bir çalışma günü karşılığı ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücret" olarak tanımlanmaktadır (Asgari Ücret Yönetmeliği, 2004:md.4). Aynı zamanda, çalışanın kendisinin ve ailesini ülkenin ekonomik ve sosyal koşulları altında yaşamını geçindirebilecek insan onuruna yakışır bir ücreti ifade etmektedir.

³ Ludist hareket yada Ludizm "makine kırıclığı" anlamına gelmektedir. Marks ve Engels, 1848 yılında yayımlanan Komünist Manifesto' da makine kırıclığına şöyle değinmektedir: "Proletarya çeşitli gelişme aşamalarından geçer. Ortaya çıkışıyla birlikte onun burjuvaziyle olan mücadelesi başlar. (...) Saldırılarını üretimin burjuva koşullarına değil de, üretim araçlarının kendilerine karşı yönlendirirler; kendi emekleriyle rekabet eden ithal malları tahrip ederler, makineleri paramparça ederler, fabrikaları ateşe verirler, Orta Çağ'daki emekçinin yok olmuş statüsünü güç kullanarak yeniden yaratmaya çalışırlar."

Asgari ücret kavramı, zamana ve yere göre değişebilecek olan hem sosyal hem ekonomik ölçütleri içinde barındırmaktadır. İşçilerin ihtiyaçlarına göre belirlenmesini içeren sosyal ölçütlerin yanında, işletmelerin ödeme kapasitelerinin yer aldığı ekonomik ölçütlerin de göz önünde bulundurulması gerekir. Ülkeden ülkeye göre değişen, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik faktör yapılarının etkisiyle bir ülke için uygun olan asgari ücret tanımı başka bir ülke için farklılaşabilmekte, hatta aynı ülkedeki asgari ücret kavramının içeriği de zamanla değişebilmektedir. Asgari ücret kavramına yönelik standart bir yaklaşım bulunmama ile birlikte, niteliği açısından ücret için alt sınırı teşkil etme ve düşük gelirli olanların korunması amacını taşıması gibi belirli ortak noktaları da içinde barındırmaktadır (Sayın, 2019:1878).

Asgari ücrete ilişkin tanımlamalar, uluslararası belgelerde doğrudan ya da dolaylı olarak yer almaktadır. Asgari ücret kavramı, 1919'da Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) kuruluşu sırasında gündeme gelmiştir. Versailles (Versay) Antlaşması'nda, ILO'nun kuruluş ilkeleri arasında ücretle ilgili, "Her çalışana ülkesinin ve zamanın koşullarına göre *makul bir yaşam sürdürebilmesi için uygun bir ücret* ödenmelidir." hükmüne yer verilmiştir. Asgari ücret, ILO Anayasasında, "...*yeterli bir yaşam ücretinin sağlanması...*" şeklinde vurgulanmıştır. Bununla birlikte, Philadelphia Bildirgesi'nde, "*tüm çalışanlara ve bu tür korumaya ihtiyaç duyanlara asgari bir yaşam ücreti...*" şeklinde tanımlanarak, ILO'nun kuruluş tarihinden itibaren örgütün ana çalışma alanlarından bir tanesi olmuştur. Asgari ücretin kapsamına ilişkin önemli düzenlemeler, ILO'nun 26, 99 ve 131 sayılı Sözleşmeleri ile 30, 89 ve 135 sayılı Tavsiye Kararlarında yer almaktadır. 26 sayılı Sözleşme, sanayi ve ticaret işleri ve işyerlerini; 99 sayılı Sözleşme, tarım işyerleri ve işlerini; 131 sayılı Sözleşme ise, bütün ücretli çalışanların asgari ücret kapsamına alınmasını düzenlemektedir. 131 sayılı Sözleşmenin 3. maddesinde, "asgari ücretin tespitinde *işçilerin ve ailelerinin ihtiyaçları, ülkedeki genel ücret seviyesi, hayat pahalılığı, sosyal güvenlik yardımları ve diğer sosyal grupların görece yaşama standartları* dikkate alınmalıdır." hükmüne yer verilmiştir. Sözleşmede, asgari ücrete yönelik yapılan düzenlemelerin ve uygulamaların zorunlu istisnalar dışında bütün işçileri kapsamı aynı zamanda asgari ücret belirlenirken aile fertlerinin ve ihtiyaçlarının da dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır (Sayın, 2019:1885). Türkiye, 131 sayılı ILO sözleşmesini henüz onaylamamıştır.

İlk asgari ücret uygulamaları Hammurabi Kanunlarına dayandırılıyor olsa da, ilk kez 15.ve 16.yüzyılda İsviçre kantonlarında ev sanayiinde uygulanmıştır (Gül Yücel, 2019:344). Endüstriyel uyuşmazlıkların önlenmesi ve çözümüne yönelik 1894'te ilk yasal asgari ücret düzenlemesi Yeni Zelanda da uygulanmıştır. Bu süreci, 1896'da Avusturalya, 1909'da İngiltere, 1912'de ABD izlemiştir. Asgari ücret, uygulanmaya başlandığı dönemlerde daha az işçiyi kapsamına alarak, daha kötü şartlarda çalışılan sektörlerde, özellikle de evden çalışan kadınların korunmasına yönelik uygulanmıştır. Bu dönemde asgari ücret, geçici bir önlem olarak değerlendirilmiştir (Öçal ve Karaalp-Orhan, 2018:650).

Asgari ücret kavramı, II. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal devlet uygulamalarına paralel olarak yaygınlaşmıştır. Asgari ücret, 1948'de kabul edilen

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 23. maddesinde, “Herkesin, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, *eşit iş için eşit ücrete* hakkı vardır.” ve “Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak *adil ve elverişli bir ücret* hakkı vardır.” şeklinde yer almıştır. 1961’de imzalanan Avrupa Sosyal Şartı’nın ve 1996’da kabul edilen Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı’nın 4(1) maddesinde, “Tüm çalışanların *kendileri ve ailelerine* iyi bir yaşam düzeyi sağlamak için *yeterli adil bir ücret* alma hakkı vardır.” hükmünde yer verilmiştir. Türkiye, aynı zamanda tarafı da olduğu Avrupa Sosyal Şartı’nın bu hükmünü onaylamamış ve çekince koymuştur.

Türkiye’de Asgari Ücret Kavramı ve Asgari Ücretin Gelişimi

Türkiye’de asgari ücretin tanımı, 2003’te yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu ve 2004’te kabul edilen Asgari Ücret Yönetmeliği’nde yapılmıştır. Kavramsal olarak ilk kez 1936’da 3008 sayılı İş Kanununda yer almıştır. Kanunun 32. maddesinde, “iktisadi ve içtimai zaruretler dolayısıyla İktisad Vekâletince teklif edilecek işlerde gerek saat başına veya gündelik yahut haftalık veya aylık hesabıyla ve gerek parça başına yahut yapılan iş miktarına göre ödenecek işçi ücretlerinin en aşağı hadleri bir nizamname ile tespit edileceği” hükmüne yer verilmiştir. 16 yıllık bir gecikmenin ardından, uygulamanın esaslarının belirlenmesine yönelik “Asgari Ücretlerin Tespitine Müteallik Yönetmelik” in yürürlüğe girmesiyle asgari ücret uygulamasının yasal altyapısı 1951’de tamamlanmıştır (Korkmaz ve Avsallı, 2012:153).

Asgari ücrete yönelik ilk düzenlemeler, Osmanlı ve Selçuklu dönemlerine dayanmaktadır. Selçuklu ve Osmanlı çalışma hayatında “ahi örgütleri” çeşitli düzenleyicilik faaliyetlerinde bulunmuştur. “Ahlaklı, bilinçli, üretici ve mutlu bir orta sınıf” oluşturmayı hedefleyen örgütler, toplumda ekonomik ve sosyal dengenin sağlanması amacıyla, fiyatlara müdahale etmiş, usta, kalfa ve çıraklar arasındaki ilişkileri düzenleyerek, adil gelir dağılımının sağlanabilmesi için Türk esnaf ve işçisine uygun hayat koşulları sağlama konusunda önemli roller üstlenmiştir. Osmanlı Devleti’nde, ücretlerin asgari sınırlarının belirlenmesine yönelik ilk düzenleme 2 Şaban 1226 (1806) tarihli bir fermanla yer almıştır.⁴ Daha sonra, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa’nın oğlu İbrahim Paşa, 1833-1840 arasında Adana’yı yönetirken, emek tedarikindeki sıkıntıları aşmak amacıyla bir ücret komisyonu oluşturmuştur. İşçi ve işveren temsilcilerinden oluşan komisyon, ücretleri arz ve talebe göre haftalık olarak belirlemiş, 1,5 günlük ücretli hafta tatilini düzenleyerek,

⁴ Halil Tunç, "Kutsal Ücret", **Cumhuriyet Gazetesi**, 27 Eylül 1968. Buna göre, “naccar kalfası 110 para, karhanesi 110 para, üstad sicili 90 para, alaneccar 90 para, vasat neccar 80 para, bayağı neccar 70 para, usta marangoz 80 para, neccar şakirdi 45 para, sıvacı işçibaşı 110 para, üstad kalemkar 95 para, bayağı kalemkar sıvacı 70 para, sıvacı şakirdi 45 para, sernekkaşan 100 para; üstad kalemkar nakkaş 95 para, bayağı kalemkar nakkaş 85 para ve nakkaş şakirdi 70 para” ücret alacaktır.

dinlenme sürelerini arttırmıştır (Korkmaz ve Avsallı, 2012:152).

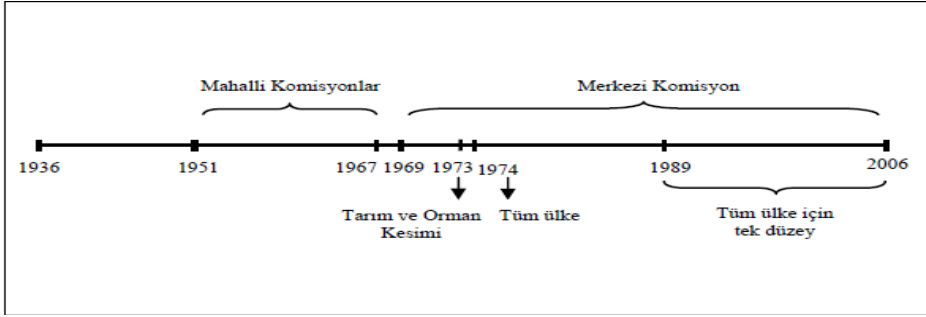
Türkiye’de asgari ücret tartışmaları 1920’lerin başlarına kadar gitmektedir. Kurtuluş Savaşı sırasında, 1921’de kabul edilen 151 sayılı Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun’u ile kömür ocaklarında çalışan işçiler için asgari ücret uygulamasına geçilmiştir. Bununla birlikte, 1923’de yeni Türkiye’nin izleyeceği iktisat politikalarının şekillendiği İzmir İktisat Kongresi’nde kabul edilen işçi grubu talepleri arasında asgari ücret miktarının tespiti de yer almıştır. Ancak 1920’li yıllarda benimsenen iktisat politikalarından dolayı gerçekleştirilememiştir (Çelik, 2018b).

Asgari ücretin mevzuatımıza girişi, dünyadaki asgari ücret gelişmeleriyle kıyaslandığında, en az yarım asırlık bir gecikme ile gerçekleşmiştir (Kutal, 1969:140). Yasal altyapının var olmasına karşın, İkinci Dünya Savaşı’nın neden olduğu olumsuz koşullar, uygulamanın 1950’lilere kadar başlatılamamasına yol açmıştır. Türkiye’de asgari ücret, 1951’de uygulanmaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda ILO sözleşmelerinin kabul edilmesiyle, Türkiye’deki asgari ücret uygulamalarının kapsamında ve belirlenme yönteminde değişiklikler yaşanmıştır (Korkmaz ve Avsallı, 2012:153). Türkiye, ILO’nun 1951 tarihli, ‘Tarımda Asgari Ücret Tespiti Usulleri Hakkında 99 sayılı Sözleşmesi’ni 1969’da, 1928 tarihli ‘Asgari Ücret Tespit Usulleri İhdasına İlişkin 26 sayılı Sözleşme’ sini de 1973’de onaylamıştır (Aydın, 2014). Bunun sonucunda, asgari ücret mevzuatına hem uluslararası bir nitelik ve dayanak kazandırılmış hem de uluslararası kuruluşlar karşısında bir sorumluluk üstlenilmiştir.

1982 Anayasası’yla birlikte, gerek niteliksel gerekse kavramsal olarak asgari ücret anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Anayasanın 55(2)’ de "Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun *adaletli bir ücret* elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır" hükmünde "adil ücret" kavramı vurgulanmış, Anayasanın 55(3)’ de "asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur" hükmü sosyal ve ekonomik koşulların beraber değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Korkmaz ve Avsallı, 2012:154). Ancak 1961 Anayasasının 45. maddesinde "Devlet, çalışanların, yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli *adâletli bir ücret* elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır" hükmüne yer verilmekteydi. Bu maddede asgari ücretin sosyal boyutuna ilişkin, "*insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli*" ifadesi 1982 Anayasası’ndan çıkarılmıştır (Çelik, 2019).

Türkiye’nin asgari ücret mevzuatının tarihsel gelişimine, aşağıdaki şekilde özet olarak yer verilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Türkiye’de Asgari Ücret Mevzuatının Tarihsel Gelişimi

Kaynak: Yılmaz Eser ve Terzi, 2008:131

Şekilde de görüldüğü gibi, 1951-1967 arasında asgari ücret mahalli komisyonlar tarafından belirlenmiştir. Asgari ücretin belirlenmesine yönelik yerel ya da bölgesel özelliklerin dikkate alınması uygulamaya yeterince yansıtılmamış, yerel asgari ücret komisyonları arasında yeterli uyum sağlanamadığından, aynı dönem içinde birbirine çok yakın ya da uzak yerler arasında benzer ekonomik ve sosyal yapı gösteren yerlerde bile önemli asgari ücret farkları oluşmuştur. Bu dönemde, sistem yalnızca asgari ücretleri tespit etmek yerine yer yer çalışma şartlarını ve diğer ücret ödeme şekilleri üzerinde de çeşitli düzenlemelerde bulunarak bir toplu sözleşme işlevi de görmeye başlamış ancak başarılı olamamıştır. Yaşanan olumsuzluklar zamanla sistemin değiştirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Sosyal tarafların ve devletin daha etkin katıldığı aynı zamanda ILO normlarına da uygun bir tespit sürecine yönelik yeni düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Korkmaz, 2004:58). 1967’de kabul edilen 931 sayılı İş Kanunu ve 5 Nisan 1968 tarihli Asgari Ücret Yönetmeliği ile mahalli komisyonlarca asgari ücret belirlenmesi yöntemine son verilerek, yerine üçlü bir yapıdan oluşan “merkezi asgari ücret tespit komisyonu” sistemine geçilmiştir. Asgari ücret, 1969-1973 arasında sadece sanayi sektörü için belirlenmiş, 1973’de tarım ve orman kesiminde çalışanlar için de ayrı asgari ücret saptanmıştır. Merkezi asgari ücret tespiti, 1969-1974 arasında bölgesel olarak yapılmış, 1974’de ulusal asgari ücret uygulamasına geçilmiştir. Ancak 1989’da, asgari ücretin sanayi ve tarım ve orman kesimi için farklı olarak belirlendiği uygulamaya son verilmiştir. Türkiye’de asgari ücret, 1989’dan itibaren bölgesel ya da sektörel bir farklılık olmaksızın, tüm ülke için tek düzey olarak tespit edilmektedir (Kutal, 1985:101-102).

Türkiye’de Asgari Ücret Sistemi ve Uygulanması

Türkiye’de asgari ücret, anayasa tarafından güvenceye alınmış, iş kanunu ve bu kanun gereği uygulama yönetmeliği çerçevesinde yasal altyapısı tamamlanmış bir niteliğe sahiptir. Asgari ücret, işçi ve işveren temsilcileri ile devlet yetkililerinin

oluşturduğu Asgari Ücret Tespit Komisyonu aracılığı ile ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durumu, ücretliler için geçinme endeksleri, fiilen ödenmekte olan ücretlerin genel durumu ve geçim şartları göz önünde bulundurularak en geç iki yılda bir belirlenir (Asgari Ücret Yönetmeliği, 2004:md.7). Asgari Ücret Tespit Komisyonu, 15 üyeden oluşmaktadır. Bu üyeler, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından iki temsilci, TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) temsilcisi, Hazine Müsteşarlığı temsilcisi, Kalkınma Bakanlığı temsilcisi, bünyesinde en çok işçiyi bulduran en üst işçi kuruluşunun değişik işkolları için seçeceği beş temsilci ve bünyesinde en çok işvereni bulduran işveren kuruluşunun değişik işkolları için seçeceği beş temsilciden oluşmaktadır (Asgari Ücret Yönetmeliği, 2004:md.8). Komisyon kararları kesin olmakla birlikte, kararlar Resmî Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmektedir.

Türkiye’de asgari ücret, 16 yaşını doldurmuş işçiler ve bundan daha küçük işçiler için ayrı ayrı tespit edilirken, 2014’te Asgari Ücret Yönetmeliğinde yapılan değişiklikle birlikte, asgari ücret tespit edilirken "16 yaşını dolduranlar" ve "16 yaşını doldurmayanlar" diye ayırım yapılmaması ‘milli seviyede tek asgari ücret tespiti’ ne yönelik karar alınmıştır (T.C. Resmi Gazete, 31 Aralık 2014, sayı:29222).

Tablo 1. Türkiye’de Günlük ve Aylık Asgari Ücretler (2014-2020/TL)

Yürürlük Tarihleri	Günlük	Aylık	Artış Oranı (%)
01.01.2014-30.06.2014	35,70	1.071,00	4,8
01.07.2014-31.12.2014	37,80	1.134,00	5,9
01.01.2015-30.06.2015	40,05	1.201,50	6,0
01.07.2015-31.12.2015	42,45	1.273,50	6,0
01.01.2016-31.12.2016	54,90	1.647,00	29,3
01.01.2017-31.12.2017	59,25	1.777,50	7,9
01.01.2018-31.12.2018	67,65	2.029,50	14,2
01.01.2019-31.12.2019	85,28	2.558,40	26,1
01.01.2020-31.12.2020	98,10	2.943,00	15,0

Kaynak:<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/35831/yillar-itibariyla-gunluk-ve-aylik-askari-ucrer-01-07-1974-31-12-2020.pdf>

Tablo 1’de 2014’ten 2020’ye kadar yapılan asgari ücret tespitleri toplu halde gösterilmiştir. Bu tarihler arasında gerçekleşen 9 tespitin çoğunun yıllık, bazısının ise 6 aylık dönemler için yapıldığı görülmektedir. Asgari ücret seviyesinin artış oranlarının da görüldüğü Tablo 1’de, 2014-2015 arasında küçük bir farkla (%1,1’lik) artış gösterirken, 2015 yılı içinde iki kez asgari ücret tespiti yapılmış, aynı oranda asgari ücret artışı görülmektedir. 2016’da asgari ücret artış oranı %29,3’e yükselince bu artışın işverene getireceği maliyeti azaltmak için asgari ücret desteği uygulaması başlatılmıştır. 2017’ye baktığımızda tekrardan asgari ücret artış oranında büyük bir farkla (%21,4’lük) düşüş gözlenmiştir ve bu dönemde asgari ücret vergi dilimden

etkilenmemiştir. 2018-2019’da asgari ücret artış oranı tekrardan yükselmeye başlamıştır. Bununla birlikte işverene maliyet desteğine 2018 ve 2019’da devam edilmiştir. SGK verilerine göre, asgari ücret için sağlanan teşvikler neredeyse özel sektör işverenlerinin tamamını kapsamakla birlikte, bazı işverenler birden çok teşvikten yararlanabilmektedir. 2018 Temmuz ayı itibariyle 1,5 milyon civarındaki işyeri 12 milyonu aşkın işçi için çeşitli teşviklerden yararlanmıştır (Çelik, 2018c). 2020 asgari ücret artış oranı %11,1’lik bir düşüşle %15 olarak belirlenmiştir. 2020’de asgari ücretin artış oranının önemli derecede azaldığı dikkat çekmektedir. Bunun önemli bir nedeni, Türkiye’de yaşanan ekonomik krizler ve beraberinde getirdiği yoğun işsizliktir.

Türkiye’de Asgari Ücrete İlişkin Temel Sorunlar

Türkiye’de asgari ücret, istihdam, enflasyon, ekonomik büyüme ve gelir dağılımını çok yönlü etkilemesinin yanında birçok eksiğiyle çözülemeyen bir problem haline gelmiştir. Türkiye’de çalışan asgari ücretli sayısının artması, asgari ücretin ortalama ücret haline gelmesi, asgari ücret tespitinde ailenin dikkate alınmaması, asgari ücrete uygulanan yüksek vergi oranları ve yapılan kesintiler, asgari ücret artışlarının enflasyona endekslenmesi, bölgeler arasındaki farklılığın dikkate alınmaması, belirlenen asgari ücret seviyesinin düşük olması, asgari ücret tespitinde TÜİK asgari ücret önerilerinin dikkate alınmaması ve asgari ücretin milli gelir artışının altında kalması, Türkiye’deki asgari ücretin başlıca sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Asgari Ücretli Sayısının Artması ve Asgari Ücretin Ortalama Ücret Haline Gelmesi

Asgari ücret, vasıflı işçilerin sahip oldukları niteliklerden dolayı genellikle yüksek ücretle çalışmalarını nedeniyle, özellikle mavi yakalı da denilen vasıfsız işçileri kapsamına almıştır. Ancak Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerin beraberinde getirdiği yoğun işsizlik, nitelikli işgücünü dahi asgari ücret düzeyinde ücretlerle çalışmak zorunda bırakmıştır. Bunun sonucunda, asgari ücretle çalışanların sayısı oldukça fazlaşmıştır. Ancak asgari ücretle çalışanların sayısının tam olarak saptanması çeşitli zorluklar taşımaktadır. Kayıt dışı çalışmanın giderek yaygınlaşması, kısmi kayıt dışılık gibi etkenler asgari ücretle çalışan sayısının tespitini zorlaştırmaktadır. Türkiye’de asgari ücretle çalışan kişi sayısına ulaşabilmek için Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kayıtları ve TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması (HİA) verilerinden yararlanılmaktadır. SGK kayıtları, sadece kayıtlı işçileri ve kuruma yapılan ücret bildirimlerini esas aldığından dolayı bu kayıtlardan asgari ücret altında (kayıt dışı) çalışanların sayısına ulaşmak mümkün değildir. SGK verileri, primleri sadece asgari ücretten yatırılan işçileri kapsamaktadır. Bununla birlikte, birçok işyerinde işçilere yemek ve yol ücreti de ödenmektedir. Eğer yemek ve yol ücreti SGK primine yansıtılırsa bu işçiler asgari ücretten daha fazla kazanmış görünmektedir (Euronews, 5 Şubat 2020). TÜİK verileri de beyana dayalı

olduğundan farklılıklar gösterebilmektedir. Yalnızca tam asgari ücret alanlar değil, asgari ücrete çok yakın ücret alanlar da (asgari ücret komşuluğu)⁵ asgari ücret kapsamında değerlendirmelidir. SGK verilerine göre, 2008'de 8,9 milyon civarında olan kayıtlı işçi sayısı, 2017'de %62 artışla 14,5 milyon civarına yükselmiştir. Aynı zamanda ücretin yüzde 10 fazlasının altında prim ödenen işçi sayısı da 5,7 milyondan 7,1 milyona yükselmiştir. Özel sektörde kayıtlı çalışan işçi sayısı, %64 artışla 8,2 milyondan 13,5 milyona, özel sektörde asgari ücret ve yüzde 10 fazlası üzerinden prim ödeyenlerin sayısı da 5,7 milyondan 7,1 milyona yükselmiştir. Kamu sektöründe çalışan zorunlu sigortalı işçi sayısı 671 binden 925 bine, asgari ücret civarında primi ödenenlerin sayısı 80 binden 285 bine yükselmiştir (DİSK-AR, 2018:17). Kamu ve özel sektörde asgari ücret ve yüzde 10 fazlası üzerinden primi ödenen işçilerin sayıları karşılaştırıldığında, özel sektörde büyük bir farkla daha fazla olduğu görülmektedir.

TÜİK (HİA) verilerine göre, 2003'te kayıtlı çalışanların sadece %10'u (742 bin kişi) asgari ücretliken, 2017'de %23'ü (3,3 milyon kişi) asgari ücretli olarak çalışmaktadır (Aslan, 2019:157). 2017 SGK verilerine göre, asgari ücret ve asgari ücretin yüzde 10'u civarında ücret alanların toplamı 7,4 milyondur. Bu sayıya asgari ücretin altında ücret alan 1,8 milyon işçi sayısını da eklediğimizde, asgari ücret altında ve asgari ücrete çok yakın ücret alanların sayısı 9,2 milyona yükselmektedir. Asgari ücretin yüzde 15 fazlası ve altında ücret alanların sayısı ise 9,9 milyona yaklaşmaktadır. Günümüzde asgari ücret ve civarında ücret alanların sayısı hızlı bir şekilde artarken, asgari ücret ile ortalama ücret arasındaki farkta azalmaktadır. Örneğin 2007'de ortalama ücret, asgari ücretin 2,1 katı iken 2018'de 1,5 katına gerilemiştir (Çelik, 2019).

TÜİK ile SGK verileri arasında genel olarak paralellik görülmektedir. Bu verileri birlikte ele aldığımızda, asgari ücret ve civarında ücretle çalışan sayısı 10 milyon civarına ulaşmıştır. 1,8 milyon asgari ücret altında çalışırken, asgari ücret komşuluğunda çalışanların sayısı 7 milyona yaklaşmıştır. Asgari ücretin yüzde 20 fazlası ve onun altında ücretle çalışanların sayısı 10 milyonu aşmıştır. Asgari ücret ve altında çalışanların oranı %42'ye ulaşırken, asgari ücret civarı/asgari ücret komşuluğunda çalışanların oranı %65'e yaklaşmıştır (Çelik, 2019). Dolayısıyla asgari ücretle ilgili gelişmeler, Türkiye'de milyonlarca işçiyi ve ailesini etkilemektedir.

Asgari Ücret Tespitinde Ailenin Dikkate Alınmaması

Türkiye'de asgari ücret konusunda üzerinde önemle durulması gereken sorunlardan bir tanesini, asgari ücret belirlenirken işçinin ailesinin değil sadece kendi ihtiyaçlarının dikkate alınması oluşturmaktadır. Yönetmelikte asgari ücret tanımlanırken işçinin aile ihtiyaçlarının karşılanması dikkate alınmamış sadece kendisini geçindirmekte olduğu görüşünden hareket edilmiştir. Asgari ücretin

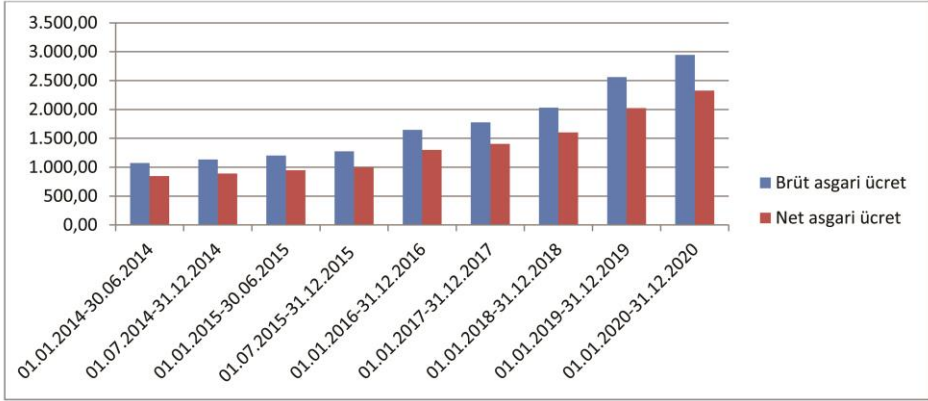
⁵ Asgari ücret komşuluğu kavramı, asgari ücrete çok yakın ücret alanları (asgari ücretin yüzde 20 fazlasına kadar) ifade etmek için kullanılmaktadır.

seviyesini, işçinin bakmakla yükümlü olduğu kimseleri göz önünde bulundurmadan işçinin kişisel ihtiyaçlarına göre belirlemek, evli ve çocuk sahibi kişileri kapsam dışında bırakmaktır (Akgül, 2016:115). Aile fertlerinin ve ihtiyaçlarının dikkate alınmaması, uluslararası normlar bağlamında ele alındığında önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır (Sayın, 2019:1911).

Asgari Ücrete Uygulanan Yüksek Vergi Oranları ve Yapılan Kesintiler

Asgari ücrete yönelik ayrıntıyla incelenmesi gereken bir diğer sorun, asgari ücrete uygulanan yüksek vergi oranlarıdır. Tespit edilen asgari ücret, brüt asgari ücreti göstermektedir. Ancak işçinin eline geçen, kesintiler nedeniyle çok daha düşük bir ücrettir. Asgari Ücret Tespit Komisyonu tarafından belirlenen brüt asgari ücretten yapılan kesintiler sonucunda, net asgari ücrete ulaşılmaktadır (Yılmaz Eser ve Terzi,2008:134). Bu doğrultuda 2014'ten itibaren belirlenen brüt ve net asgari ücret düzeyleri Grafik 1'de gösterilmiştir. 2014'ten bu yana belirlenen bu düzeylere bakıldığında aradaki farkın giderek arttığı görülmektedir.

Grafik 1. Türkiye’de Aylık Brüt ve Net Asgari Ücretler (2014-2020/TL)

Kaynak: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/35787/yillar-itibariyla-net-ve-brut-asgari-ucret-01-08-1996-31-12-2020.pdf>

İşçi açısından brüt ücret üzerinden yapılan kesintileri ifade eden net ücretin kesintilerini, SGK primi (%14), işsizlik sigortası primi (%1), gelir vergisi (%15), damga vergisi (%0,759) ve asgari geçim indirimi (220,73 TL) oluşturmaktadır. Gelir Vergisi Hesaplamasında; 193 Sayılı G. V. Kanununun 32 maddesi uyarınca işçinin, bekâr ve çocuksuz olduğu ve sadece kendisi dikkate alınarak, Asgari Geçim İndirimi (AGİ) uygulanmaktadır. AGİ ücretleri, kişinin evli olup olmamasına, eşinin çalışıp çalışmamasına ve çocuk sayısına göre farklı tutarlarda ödenmektedir. İşveren açısından net asgari ücret ise, işverenin brüt ücret üzerinden katlanmak zorunda

kaldığı maliyetlerin tamamıdır. Bu maliyetler, SGK primi işveren payından (% 15,5) ve işveren işsizlik sigortası priminden (% 2) oluşmaktadır. 2020’de asgari ücretin işçi ve işverene maliyeti Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de Asgari Ücretin Net Hesabı ve İşverene Maliyeti (AYLIK/TL)

01.01.2020-31.12.2020			
İşçiye Maliyeti		İşverene Maliyeti	
TL		TL	
Asgari Ücret	2.943,00	Asgari Ücret	2.943,00
SGK Primi (%14)	412,02	SGK Primi(%15,5)	456,17
İşsizlik Sigortası Primi(%1)	29,43		
Gelir Vergisi(%15)	154,50	İşveren İşsizlik Sigortası Primi	58,86
Asgari Geçim İndirimi	220,73		
Damga Vergisi(0,759)	22,34	İşverene Toplam Maliyet	3.458,03
Kesintiler Toplamı	618,29		
Net Asgari Ücret	2.234,71		

Kaynak: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/asgari-ucret/asgari-ucret-2020/>

Brüt 2.943,00 TL olarak belirlenen asgari ücretten işçinin eline geçen net ücret 2.234,71 TL, bu ücretin işverene maliyeti ise 3.458,03 TL’dir. Diğer ülkelerdeki asgari ücret uygulamalarına baktığımızda, Almanya dışında asgari ücretin tamamen vergi dışı bırakıldığı başka bir ülke bulunmamakla birlikte, çoğu ülkede asgari ücretliler, aile ve çocuk yardımları, işsizlik sigortası, negatif gelir vergisi ve gelir vergisi kredileri gibi birçok mekanizma ile ayrıca korunmaktadır. Türkiye’de asgari ücretlilerin korunmasına özgü bir sistem bulunmamaktadır. Asgari ücret üzerindeki vergi yükü, düşük gelirli insanların kazançlarını azaltırken, işverenlerin de maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Asgari ücret üzerinden yapılan kesintiler her iki tarafı da olumsuz etkilediğinden, hem işçi hem de işverenlerin asgari ücretle ilgili en önemli sorunlarından bir tanesini oluşturmaktadır (Yılmaz Eser ve Terzi, 2008:135).

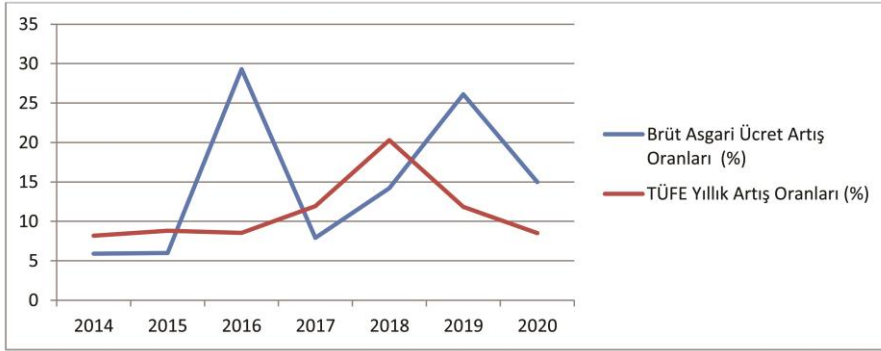
Asgari Ücret Artışlarının Enflasyona Endekslenmesi

Türkiye’de uygulanan ücret politikasının çerçevesi, Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF) ile imzalanan stand-by⁶ anlaşmasıyla belirlenmiştir. IMF’nin genel stratejisine göre uygulanan ücret politikalarının temelinde, ücret-fiyat artışlarının, hedeflenen enflasyon oranı ile aynı doğrultuda belirlenmesi yer almaktadır. Stand-by anlaşmasında, “*asgari ücret artışları hükümet, işçi*

⁶ Stand-by anlaşması: IMF’nin ihtiyaç içinde olan üye ülkelere destek vermek amacıyla yaptığı düzenlemeleri içeren anlaşmalara denir. Türkiye, IMF ile ilk stand-by anlaşmasını 1961’de yapmıştır.

ve işveren sendikalarından oluşan Asgari Ücret Komisyonu tarafından belirlenecek ancak hükümet, asgari ücret artışlarının hedeflenen enflasyon oranı ile aynı doğrultuda olmasını sağlamak için çalışacaktır” ifadesine yer verilmiştir. Bu doğrultuda, asgari ücret artışının anlaşmaya uygun bir biçimde, çoğunlukla da işveren kesiminin desteğiyle gerçekleştirildiğinden, ücret artışları genellikle düşük olmaktadır (Yılmaz Eser ve Terzi, 2008:136). Ücretlerin, hedeflenen enflasyon oranlarına yönelik belirlenmesi ücretlerde reel olarak bir baskılanmaya yol açmıştır (Özyiğit, Çelik ve Petek, 2019:1045). Asgari ücretin reel değerinin enflasyon karşısında devamlı düşmesi, asgari ücretlerin alım gücünü zayıflatmıştır (Akgül, 2016:119). Grafik 2’de görüldüğü gibi, asgari ücret ve enflasyon artışlarını karşılaştırdığımızda, artış oranları arasında gerçek bir istikrar sağlanamadığı görülmektedir.

Grafik 2. Türkiye’de Brüt Asgari Ücret ile TÜFE Artış Oranları (2014-2020/%)

Kaynak ve açıklama: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/35787/yillar-itibariyle-net-ve-brut-asgari-ucrer-01-08-1996-31-12-2020.pdf>, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatları>. 2020 yılı için hükümetin TÜFE hedefi kullanılmıştır.

Asgari ücret artışının, 2014’ten günümüze kadar olan seyrine bakıldığında; 2014-2015’te asgari ücret artışının enflasyon oranındaki artışın altında gerçekleştiği, enflasyon oranının daha yüksek olduğu aynı zamanda artış oranları arasında herhangi bir uyumun bulunmadığı görülmektedir. Enflasyon oranındaki artışın 2016’da kaydettiği düşüşle birlikte, asgari ücret oranlarının aşırı artışıyla arada ki fark daha da açılmaya başlamıştır. 2017-2018’de diğer yıllara göre aradaki farkın biraz daha azaldığı görülmüştür ancak 2019’da aradaki fark tekrar açılmıştır. 2020 yılı için belirlenen asgari ücretin de hedeflenen enflasyon düzeyinden oldukça uzakta olduğu görülmektedir (Grafik 2). Yıllara göre farklılık gösterdiği ancak son dönemlerde, asgari ücret artışlarının enflasyon oranlarındaki artışlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, artış oranlarına göre reel ücretleri artıran asgari ücretlilerin tasarruftan çok tüketime yöneldikleri belirtilmiştir (Akgül ve

Bükey, 2020:278). Minimum gelir düzeyine sahip asgari ücretlilerin, ihtiyaçlarını karşılayamamalarından dolayı, tasarruf eğilimlerinin düşük olduğu görülmüştür (Akgül, 2016:124).

Yeni Ekonomi Programı(YEP) adı verilen 2020-2022 Orta Vadeli Programda, kamunun yönlendirdiği bazı fiyat ve ücretlerde geçmiş enflasyon yerine YEP enflasyon hedeflerine göre ayarlamalar yapılacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte, IMF’de, asgari ücret artışının hem işgücü piyasası esnekliğini sağlayan hem de hedeflenen enflasyon ve verimliğe paralel şekilde saptanacağını açıklamıştır. 2020 Orta Vadeli Program’da enflasyon hedefi %8,5 olarak belirlenmiştir (DİSK-AR, 2019:7).

Bölgeler Arasındaki Farklılığın Dikkate Alınmaması

Çoğunlukla her ülkede bölgeler arasında, hayat pahalılığı bakımından farklılıkların olduğu bilinmektedir. Türkiye’de bölgesel farklılıkların çok yoğun görülmesi, tek bir asgari ücret düzeyinin belirlenmesi sorununu ortaya çıkarmıştır. Yapılan çalışmalara göre, Türkiye’de 90’lı yılların ortalarından bu yana bölgeler arası eşitsizliğin düşüş eğilimi göstermesine rağmen Doğu ve Batı bölgeleri arasındaki eşitsizliğin azalmadığı aksine daha da arttığı görülmüştür (Taştan ve Akar, 2013:39). Dolayısıyla, hayat standardının daha düşük olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde çalışan bir işçi, diğer bölgelerde çalışanlarla aynı asgari ücreti elde etmektedir. Hiç kuşkusuz, işçinin bu bölgelerde geçinecek olduğu düzey ile gelişmiş bölgelerde geçineceği düzey arasında önemli derecede farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar sonucunda, bölgesel asgari ücret uygulanması tartışmaları gündeme gelmektedir. Bölgesel arası farklılıklar dikkate alındığında, asgari ücretin hangi bölgeye göre temel alınıp belirleneceği pozitif veya negatif bir ayrıma yol açacaktır (Kutal, 1969:72).

Bölgesel asgari ücrete geçilmesinin önünde engeller bulunmaktadır. Asgari ücretin her bölgeye göre ayrı ayrı belirlenmesi durumunda, birbirine yakın bölgeler arasında, benzer şartlara sahip bölge komisyonlarının asgari ücretin seviyesini çok farklı düzeyde belirleyebilecekleri, bu durumda işçiler açısından olumsuz sonuçlar doğurması muhtemeldir. Bununla birlikte, diğer bölgelere göre daha yüksek düzeyde belirlenen asgari ücrete sahip olacak olan gelişmiş bölgelere yönelik yapılan pozitif bir ayırımın doğurduğu göç sorunu karşımıza çıkacaktır. Göç, bölgede daha da bir karmaşıklığa yol açacağından, bu karmaşıklığın bölgeyi daha da yaşanılmaz bir hale getirebilme olasılığından dolayı göçü tetikleyen her unsura karşı çıkmaktadır (Akgül, 2016:118).

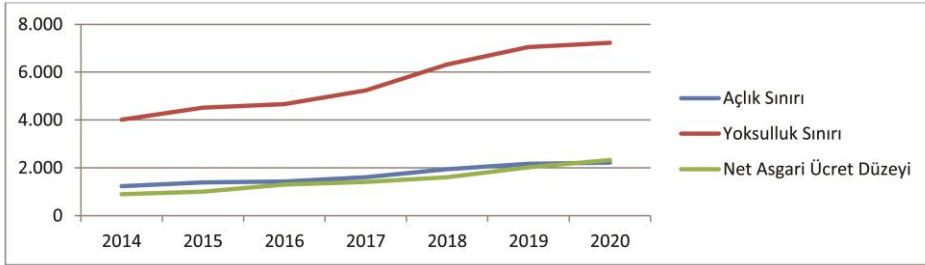
Belirlenen Asgari Ücret Seviyesinin Düşük Olması

Asgari ücret konusunda üzerinde durulması gereken bir diğer sorun da, Türkiye’de belirlenen asgari ücretin işçinin asgari ihtiyaçlarını dahi karşılayamamasıdır. Asgari ücret, tanımında belirtilenin aksine, işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılamaya yetmemektedir. TÜRK-

İŞ (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu), çalışanların geçim şartlarını otuz üç yıldan bu yana aralıksız olarak her ay düzenli olarak yaptığı “açlık ve yoksulluk sınırı” araştırmasıyla ortaya koymaktadır. TÜRK-İŞ Araştırmasının 2020 Ocak ayı sonucuna göre; Dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken aylık gıda harcaması tutarı (**açlık sınırı**) 2.219,45 TL, gıda harcaması ile birlikte giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer aylık harcamalarının toplam tutarı ise (**yoksulluk sınırı**) 7.229,49 TL olarak hesaplanmıştır.

Türkiye’de açlık-yoksulluk sınırı ve net asgari ücreti karşılaştırdığımızda 2014 ve 2015’te belirlenen net asgari ücretin açlık sınırının çok az altında, yoksulluk sınırının da oldukça altında yer aldığı görülmektedir. 2016-2017 net asgari ücret düzeyi geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında daha olumlu bir yapı göstermektedir. 2019’da net asgari ücretin açlık sınırına çok yaklaştığını ve 2018’e göre aralarındaki farkın daraldığı görülmektedir. 2020’de de belirlenen net asgari ücretin gittikçe açlık düzeyine yaklaşan bir eğilim içine girdiği görülmektedir. Bununla birlikte, asgari ücretin yoksulluk sınırının altında olduğu görülmektedir. Asgari ücretteki artışa paralel olarak yoksulluk sınırı da artmaya devam etmektedir (Grafik 3).

Grafik 3. Türkiye’de Açlık-Yoksulluk Sınırı ve Net Asgari Ücret (2014-2020/TL)

Kaynak: <http://www.turkis.org.tr/Aclik-Yoksulluk-k91>

Asgari Ücret Tespitinde TÜİK Asgari Ücret Önerilerinin Dikkate Alınmaması

Asgari Ücret Tespit Komisyonunda yer alan beş hükümet temsilcisinden biri TÜİK’ ten katılmaktadır. Asgari ücret tespitinde TÜİK, komisyona her yıl bir işçinin geçimi için gerekli besin içi ve besin dışı harcamalara ilişkin asgari tutarı hesaplayıp sunmaktadır. Asgari ücret tespitine ilişkin ayrıntıları düzenleyen Asgari Ücret Yönetmeliği’ne göre “Komisyon, ücretin belirlenmesinde; ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durumu, ücretliler geçinme indekslerini, bu indeksler yoksa geçinme indekslerini, fiilen ödenmekte olan ücretlerin genel durumunu ve geçim şartlarını göz önünde bulundurur.” (md.7) ifadesine yer verilmiştir.

Ülkemizde ayrı bir ücretliler geçinme endeksi olmadığından dolayı TÜİK, asgari ücretlilere yönelik asgari geçinme tutarına ilişkin her yıl komisyona hesaplama sunmaktadır. Asgari geçim tutarına ilişkin rakamın bağlayıcılığı bulunmamaktadır ancak bir devlet kurumu olan TÜİK' in sunduğu rakamın da bu kapsama alınması ve asgari ücret pazarlığının diğer faktörler de hesaba katılarak hiçbir şekilde belirtilen rakamın altına düşmeyecek şekilde saptanması gerekmektedir. Ancak bugüne kadar TÜİK' in sunduğu rakamlar komisyonda dikkate alınmamıştır (Çelik, 2018d).

Tablo 3. Brüt ve Net Asgari Ücret ile TÜİK' e Göre Asgari Ücret (2014-2020/TL)

Yıl	Net Ücret(B)	Asgari Ücret	TÜİK Önerisi (Bir İşçi) (C)	Asgari Ücret	Net /TÜİK (B/C) (Yüzde)
2014	846		1.205		70,2
2015	949		1.425		66,6
2016	1.300		1.600		81,3
2017	1.404		1.669		83,9
2018	1.603		1.894		84,6
2019	2.021		2.213		91,3
2020	2.324,71		2.331		99,7

Kaynak:<http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2019/12/D%C4%B0SK-AR-2020-ASGAR%C4%B0-%C3%9CCRET-RAPORU.pdf>

Tablo 3'te TÜİK tarafından hesaplanan asgari ücret ile komisyon tarafından saptanan asgari ücret yer almaktadır. Tabloda da görüldüğü gibi, asgari ücret, TÜİK' in hesapladığı asgari ücretin altında kalmaktadır. Bazı yıllarda asgari ücret TÜİK hesaplamasına göre %35 eksik saptanmıştır. 2019 Aralık'ta Asgari Ücret Tespit Komisyonuna sunulan ve Kasım 2019'daki asgari geçinme düzeyini belirleyen öneri 2.331 TL olmuştur. Ancak TÜİK tarafından yapılan bu öneri dikkate alınmadan asgari ücret belirlenmiştir.

Asgari Ücretin Milli Gelir Artışının Altında Kalması

Asgari ücret artışını, sadece enflasyona bağlı olarak değerlendirmek eksik bir yaklaşımdır. Aynı zamanda asgari ücret, bağımlı statüsünde çalışanlar için milli gelirin adil bir biçimde bölüşümüne yardımcı olan bir sosyal politika aracıdır (Koç ve Görücü, 2018:62). Asgari ücret artışı, milli gelir artışının karşısında sürekli düşük seyrettiğinden, milli gelir ve ekonomik büyümeden payını alamaması da önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Asgari ücret, ülke büyümesinin de gerisinde kaldığından, adil gelir dağılımının sağlanması işlevini yerine getirememektedir. Yoksullukla mücadelede de etkili ve önemli bir araç olan asgari ücret artışının, milli

gelir artışının çok altında kalması, asgari ücretle çalışanların gelir kaybının daha da artmasına, görece olarak da yoksullaşmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, son yirmi yılda, kişi başına düşen GSYH cari fiyatlarla yüzde 3064 artarken, cari asgari ücret yüzde 2733 oranında artarak, asgari ücretin milli gelir dağılımı içindeki payı giderek azalmıştır (DİSK-AR, 2019:23).

Sonuç ve Öneriler

Endüstri Devrimi'yle birlikte, üretim yapısının değişmesi sonucu ortaya çıkan ücretler, ekonomik ve sosyal hayatı çok yönlü etkilediğinden her zaman tartışılan bir konu olmuştur. İşçi sınıfının uzun ve zorlu mücadeleleri sonucunda kazanılan asgari ücret, en basit haliyle, çalışanın temel ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücret olarak tanımlanabilir. İşçi açısından geliri ifade eden asgari ücret, işveren açısından da maliyet unsuru olduğundan, her iki sosyal tarafı da etkilemektedir. Ücretlerin en alt sınırını oluştururken, aynı zamanda bireyin onurlu bir şekilde ve kimseye muhtaç olmadan yaşamını sürdürebilmesini sağlayan sosyal bir ücrettir. Ulusal ve uluslararası belgelerde oldukça önem verilen asgari ücret, günümüzde milyonlarca kişiyi de etkilediğinden üzerinde dikkatle durulması aynı zamanda sorunlarının da çözümüne öncelik verilmesi gereken bir konudur. Mevcut tanım gereği, asgari ücret sadece çalışan kişi için belirlenmekte, çalışanın sadece zorunlu ihtiyaçlarının günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılanmasına yetecek seviyede olması perspektifinden bakılmaktadır. Bu tespit yöntemi değiştirilmelidir. İşçinin ailesini de dikkate alan bir tespit yöntemi belirlenmeli ve ILO'nun 131 Sayılı Sözleşmesi kabul edilmelidir. Yapılan çalışmalarda, alt gelir grubunda yer alan tek başına çalışan bir kişinin çoğunlukla 4 veya daha fazla kişiye bakmakla yükümlü olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, çalışanın ve ailesinin refahının artırılmasına yönelik, kadın istihdamına ilişkin desteklerin, işsizlik sigortasının, özellikle aile ve çocuk yardımı gibi sosyal devletin gereği olan destekler sağlanmalıdır.

Asgari ücret sistemini bulunduran OECD ve AB üyesi birçok ülkede asgari ücret, yaş, bölge, statü, sektör, işkolu ve bölge kriterlerine göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, bölgesel farklılık esasına göre belirlendiği ABD, Japonya, Malezya, Avusturya, Kanada gibi; işkolu esasına göre belirlenen Avustralya gibi; gençler için ayrı belirlenen Hollanda, Belçika gibi çoğu ülkede farklı uygulama alanları bulmuştur. Türkiye'de de farklı şekillerde de uygulanan asgari ücret, şuan ülke genelinde tek tip olarak belirlenmektedir. Farklı gelişmişlik düzeyine sahip bölgelerde, bölge koşullarına uygun bir asgari ücret belirlenmesi, çalışanlar açısından kabul edilebilir bir yaşam standardı sağlarken, yerel işletmeleri de ekonomik gelişme ve piyasa koşullarına daha uyumlu hale getirecektir. Bölgesel farklılıklar esas alındığından, işsizliğin yükselme eğiliminde olduğu bölgelere yönelik ayrı olarak belirlenip, belirli oranlarda artış yapılabilir. Ayrıca, gelişmemiş bölgelere yönelik altyapı ve beşeri sermaye yatırımları yapılması iş göçünü engelleyebilir.

Düşük gelirli bölgelere gerekli yatırım yapılmadığında, çalışacak olanlar açısından eğitim vb. nedenlerle, işverenler açısından pazar hammadde olanaklarının olmamasından dolayı gelişmiş bölgelere olan iş göçü devam edecektir. Bölgesel ücret pariteleri, diğer sosyal politika araçlarıyla da dengelenerek, özellikle de dezavantajlı bölgelerde işsizlik ve kayıt dışılığı azaltmada pozitif bir etki yaratabilir. Bununla ek olarak, örneğin, Belçika'da 16 yaşındakilere asgari ücretin %70'i, 17 yaşındakilere de, %76'sı uygulanmaktadır. Ayrıca 19-20 yaşlarındaki çalışanlara yönelik kıdeme dayalı bazı farklılaştırma yöntemleri mevcutken, Hollanda'da asgari ücret, 15-24 yaş grubu arasında 8 ayrı kademe ve asgari ücretin %30'u ile %85'i arasında değişen oranlarda farklılaşmaktadır. Türkiye'de de gençlere yönelik yapılacak benzer uygulamalarla, genç işsizliği (15-24 yaş) azaltmada önemli bir araç olarak kullanılabilir. Yaş kriterinin yanında, çalışanın statüsüne, mesleki risklerine göre ayrı olarak hesaplanması da adil ücret dağılımını daha etkili bir şekilde sağlamış olur.

Asgari ücretin üzerindeki vergi ve prim yükü azaltılmalı, hayat standardının yükseltilmesi hedeflenmelidir. Hesaplanan asgari ücretten gelir vergisi, sosyal güvenlik payı gibi kesintiler yapıldıktan sonra kalanı işçiye ödenmektedir. Devletin işverenlere sağladığı SGK prim desteğine benzer şekilde asgari ücretle çalışanlara yönelik de SGK prim desteği sağlanmalıdır. Asgari ücret artışı ile vergi dilimlerindeki artışlar da orantılı olacak şekilde düzenlenmelidir. Asgari ücret, "işçinin geçinebileceği minimum seviyedeki ücret" olduğundan, asgari ücretin bir yıllık tutarının altında geliri olanlar vergiden muaf tutulmalıdır. Adil uygulamanın gereği, tüm gelir vergisi mükellefleri ile diğer kazanç sahiplerine uygulanması sağlanmalıdır. Bununla birlikte, küçük işletmelerde çalışanların sigorta primlerinin gerçek ücretleri üzerinden değil, asgari ücretten yatırılması gibi kayıt dışı istihdama yol açan etkenler azaltılmalıdır.

Son dönemlerde enflasyon artış oranının asgari ücret artış oranlarının altında kalması, artış oranları arasında bir uyumun olmadığını göstermektedir. Buna karşılık, asgari ücretin enflasyon karşısında gün geçtikçe reel alım gücünün düşmesi, asgari ücretle çalışanların genel refah seviyesini daha da azaltmıştır. Asgari ücret, günün fiyatları da hesaba katılarak, daha kısa sürelerde (aylık olarak) belirlenebilir. TÜİK verilerine göre, Ekim 2019 itibarıyla yıllık değişim oranı %8,55, 12 aylık ortalamalara göre fiyatların değişimi %16,81 olmuştur. Brüt asgari ücret artışı oranlarının, 12 aylık ortalamaların değişim oranlarına daha çok paralellik gösterdiği görülmektedir.

Belirlenen asgari ücret miktarı, açlık ve yoksulluk sınırları altında olduğundan çalışanın temel ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli değildir. Buna yönelik, bir aile için yoksulluk sınırı esas alınmalı ve dört kişilik bir ailede iki çalışanın olacağını varsaydığımızda, yoksulluk sınırının yarısından az olmamalıdır. Asgari ücret, çalışanın kendisi ve ailesinin asgari insani yaşam standartlarına uygun olmalı, çalışanların milli gelirden aldıkları pay arttırılmalıdır. Asgari ücretin miktarında yapılan artışlar, yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliğiyle mücadele önemli bir role

sahiptir. Asgari ücretin, asgari geçim indirimi(AGİ) hariç net ödenecek kısmı, TÜİK tarafından komisyona sunulan miktarın altında kalmamalı, TÜİK önerileri dikkate alınmalıdır. Ayrıca enflasyon kriteri dışında, işsizlik oranları, küresel ekonomik gelişmeler, yaşam standartları, genel beklentiler, ülkenin ekonomik gerçeklerinin de dikkate alınması gerekir.

Türkiye’de asgari ücretle çalışan sayısının fazla olmasından dolayı asgari ücrete ilişkin gelişmeler milyonlarca kişiyi etkilemektedir. Günümüzde asgari ücret uygulamaları yoğun eleştirilere maruz kalmakta, bu durum asgari ücrete yönelik sorunların önemini daha çok arttırmaktadır. Çeşitli ülkelerde asgari ücret, işçi ve işveren örgütleri arasında ulusal veya sektörel ölçekli toplu pazarlıklarla saptanmaktadır. Örneğin, toplu pazarlık kapsamının genişliğine bağlı olarak, sosyal diyalogun son derece gelişmiş olduğu İskandinav ülkeleri, asgari ücretin en hakkaniyetli şekilde uygulandığı ülkelerdir. Türkiye’de sosyal diyalog mekanizması yeterince gelişmemiştir. Asgari ücret tespit komisyonuna yalnızca tek bir işçi konfederasyonu(TÜRK-İŞ) temsilcilerinin katılıyor olması, asgari ücret tespitlerinin daha katılımcı gerçekleşmesini engellemektedir. Ancak son dönemde üç işçi konfederasyonunun asgari ücret tespit tarihinde ilk kez bir araya gelerek, TÜRK-İŞ’ in DİSK ve HAK-İŞ’ in de görüşlerini alması, ortak görüşlerin saptanması açısından son derece önemlidir. İnsan onuruna yaraşır asgari ücret tespitinde, demokratik yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Asgari ücretin hem işçi-işveren, hem de ülke ekonomisi açısından önemli bir yere sahip olmasından dolayı devletin bu konudaki sorunların çözümüne öncelik vermesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgül, O. (2016) “ Türkiye’de Asgari Ücretin Mahzurlu Alanları Ve Öneriler ” , **Hak-ış Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 5(11) , 115. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/263346> (14.02.2020)
- Akgül O. ve Bükey A.M. (2020) “Türkiye’de Enflasyon ile Asgari Ücretler Arasındaki İlişki ve Ücret-Fiyat Sarmalı”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 78, 278. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1168243> (13.09.2020)
- Asgari Ücret Yönetmeliği.(2004, 1 Ağustos). *Resmi Gazete* (Sayı:25540). <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.5454&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=> (17.02.2020)
- Aslan, G. (2019) “Türkiye’de Asgari Ücretli Çalışan Sayısı ve Ücret Seviyelerinin Değişimi (2003- 2017 Hanehalkı İşgücü Anketleri Veri Analizi)”, **Sosyal Güvenlik Dergisi (Journal of Social Security)**, 9(1), 141-159 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/744582> (17.02.2020)
- Aydın, F. (2014). *Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı <https://ailevecalisma.gov.tr/media/1332/tuerkiye- taraf%C4%B1ndan-onaylanan-ilo-soezle%C5%9Fmeleri.pdf> (15.02.2020)
- Avrupa’da en fazla asgari ücretli çalışan oranı Türkiye’de. (2020, 05 02). Euronews. <https://tr.euronews.com/2020/02/05/turkiye-de-iscilerin-ne-kadari-asgari-ucretle-calisiyor-sendikalar-2020-tespit-komisyonu> (21.02.2020)
- Çelik, A. (2018a, 26 Kasım). Asgari ücret yazıları-1: En büyük ücret pazarlığı başlıyor. *Birgün*. <https://www.birgun.net/haber/asgari-ucret-yazilari-1-en-buyuk-ucret-pazarligi-basliyor-237982> (11.02.2020)
- Çelik A. (2018b, 3 Aralık). Asgari ücret yazıları-2: ‘Ücretlerin tunc kanunu’ yerine asgari ücret. *Birgün*. <https://www.birgun.net/haber/asgari-ucret-yazilari-2-ucretlerin-tunc-kanunu-yerine-asgari-ucret-238826> (11.02.2020)
- Çelik, A. (2018c, 10 Aralık). Asgari ücret yazıları-3: İşçiye ücret asgari işverene teşvik azami. *Birgün*. <https://www.birgun.net/haber/asgari-ucret-yazilari-3-isciye-ucret-asgari-isverene-tesvik-azami-239609> (11.02.2020)
- Çelik, A. (2018d, 17 Aralık). Asgari ücret tespitinde TÜİK yok hükmünde. *Birgün*. <https://www.birgun.net/haber/asgari-ucret-tespitinde-tuik-yok-hukmunde-240443> (11.02.2020)
- Çelik, A. (2019, 22 Aralık). Asgari ücret lütuf değil temel bir insan hakkıdır. *Birgün*. <https://www.birgun.net/haber/asgari-ucret-lutuf-degil-temel-bir-insan-hakkidir-281081> (11.02.2020)
- Gül Yücel, K. (2019) “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Asgari Ücret Uygulamasının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi”, **Politik Ekonomik Kuram**, Cilt 3(2), 344. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/913024> (15.02.2020)

- DİSK-AR (DİSK Araştırma Merkezi). (2018). *Asgari Ücret Gerçeği 2019 Raporu*. Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu. İstanbul. <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2018/12/DISK-AR-2019-Asgari-U%C4%99cret-Raporu-SON-1-Aralik-2018.pdf> (16.02.2020)
- DİSK-AR (DİSK Araştırma Merkezi). (2019). *Asgari Ücret Raporu, 2020*. Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu. İstanbul. <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2019/12/D%C4%B0SK-AR-2020-ASGAR%C4%B0-%C3%99CRET-RAPORU.pdf> (16.02.2020)
- Eser Yılmaz, B. ve Terzi, H. (2008) “ Türkiye’de Asgari Ücret: Sorunlar Öneriler ”, **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**,22(1), 131-134. https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-goruntule&id=AWWk86brHDbCZb_mQv4V (16.02.2020)
- Korkmaz, A. (2004) “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Türkiye’de Asgari Ücret: 1951-2003 ”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,7(1), 58. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/759474> (16.02.2020)
- Korkmaz, A. ve Avsallı, H. (2012) “ Türkiye’de Asgari Ücretin Hukuksal Yönü ”, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**,4(2), 152-153. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423869093.pdf> (14.02.2020)
- Koç M. ve Görücü İ. (2018) “ Türkiye’de Asgari Ücretin Uygulanması”, **Social Sciences Studies Journal**, 4(13), 62. http://sssjournal.com/Makaleler/1725104689_7_4-13_ID317.%20%20M.KO%c3%87&%c4%b0.G%oc3%96R%oc3%9cC%oc3%9c_58-73.pdf (15.02.2020)
- Kutal, M. (1969) **Teorik Esasları ve Tatbikatı Bakımından Asgari Ücret**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını
- Kutal, M. (1985) “Türk Mevzuatında Asgari Ücret Komisyonu ve Tespit Çalışmalarında Karşılaşılan Bazı Sorunlar”, **İktisat ve Maliye Dergisi**, 32(3), 100-106.
- Mahiroğulları, Y. (2011) "Endüstri Devrimi Sonrasında Emegın İstismarını Belgeleyen İki Eser: Germinal ve Dokumacılar, **Journal of Economy Culture and Society**, 0 (32) , 41-53. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9520/118927> (11.02.2020)
- Sayın, A.K. (2019) “ILO Normları Bakış Açısı İle Dünyada ve Türkiye’de Asgari Ücret Uygulamaları ”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 3, 1878-1885-1911. <http://www.calismatoplum.org/sayi62/sayin.pdf> (16.02.2020)
- Taştan, H. ve Akar M. (2013) “Türkiye İmalat Sanayiinde Bölgesel ve Sektörel Ücret Eşitsizliği”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 63, 17- 49. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/8861> (12.02.2020)

- Öçal, M. ve Karaalp-Orhan, H.S. (2018) “Asgari Ücret Uygulamasının Tarihsel Gelişimi Ve Türkiye-AB Ülkeleri İçin Karşılaştırmalı Bir Analiz ”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 5(3), 649-650. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/607555> (14.02.2020)
- Özyiğit, M., Çelik A. ve Petek A. (2019) “Türkiye’de 1980 Sonrası Reel Asgari Ücretin Belirleyicileri”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 61(2), 1045. <http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php> (13.09.2020)
- T.C. Resmi Gazete, *Asgari Ücret Tespit Komisyonu Kararı*, 29222, 2014 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141231-7.htm> (17.02.2020)
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). *Asgari Ücret – 2020, Asgari Ücretin Net Hesabı ve İşverene Maliyeti*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/asgari-ucret/asgari-ucret-2020/> (14.02.2020)
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). *Yıllar İtibarıyla Günlük Ve Aylık Asgari Ücretler*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/35831/yillar-itibariyla-gunluk-ve-aylik-asgari-ucret-01-07-1974-31-12-2020.pdf> (16.02.2020)
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). *Yıllar İtibarıyla Net Ve Brüt Asgari Ücretler*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/35787/yillar-itibariyla-net-ve-brut-asgari-ucret-01-08-1996-31-12-2020.pdf> (16.02.2020)
- TÜRK-İŞ Araştırması (2020). *Ocak 2020 Açlık ve Yoksulluk Sınırı*. <http://www.turkis.org.tr/Aclik-Yoksulluk-k91> (22.02.2020)